

*Трагови, сећање, опстајање*¹

Педагошка визија етнокореолога Оливере Васић

Гордана Рогановић

О значају, месту и улози Оливере Васић и њеном доприносу развоју етнокореологије у Србији и окружењу говоре бројни писани радови, појединачне монографије, студије и пројекти у којима је учествовала. Указујући на успостављање и процес развоја етнокореологије као дисциплине у Србији, Селена Ракочевић анализира је и дијахронијски приказала најзначајније тренутке на том путу, представивши методолошке приступе истраживача (Ракочевић 2013). Ипак, позиција Оливере Васић као покретача у институционализовању етнокореологије као научне дисциплине не само на територији Србије (Ракочевић 2013: 71–72), већ и Босне и Херцеговине и Републике Македоније², биће сагледана и кроз мање разматрану педагошку харизму како у академском образовању, тако и кроз константну бригу и тежњу ка успостављању озбиљнијег, продуктивнијег и сврсисходнијег система у аматеризму и савременој сфери играчког фолклора.

Укључивањем предмета Етнокореологија у академске институције, студентима је омогућено да се кроз наставу превасходно упознају са етнокореолошком грађом у оквиру годишњег и животног циклуса, њиховим местом и варијететима на простору бивше Југославије, као и на простору Балкана. Како Весна Марјановић истиче, Оливера Васић је игру проучавала „кроз фокус обредне праксе животног и годишњег циклуса обичаја“ [...] и „велику пажњу је посвећивала и друштвеним играма извођеним приликом окупљања народа на прелима и поселима у зимском периоду“ (Марјановић 2015: 352). Како је предмет предвиђао наставу током осам³ односно десет семестара, Оливера Васић је садржајно конципирала

¹ Наслови књига Оливере Васић: *Трагови, Сећање и Опстајање* парафразирани су у циљу метафоричног описа значаја њеног педагошког рада.

² Оливера Васић предавала је етнокореологију и етнологију на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, на Одсеку за етномузикологију Академије уметности Универзитета у Новом Саду, на Академији умјетности у Бањалуци, Република Српска, БиХ, на Факултету музике „Ђурило и Методије“ Универзитета у Скопљу.

³ Према тадашњем студијском програму.

структуру предмета Етнокорееологија, уско је повезујући с предметом Етнологија, као њеном примарном дисциплином. Стога се може и уочити да је њен приступ у раду био под снажним утицајем домаће литературе из поља етнологије и етнокорееологије – радова Милана Ђ. Милићевића, Тихомира Ђорђевића, Љубице и Данице Јанковић, Слободана Зечевића, Оливере Младеновић, Милице Илијин, Јелене Допуђе, Драгослава Антонијевића. Како Селена Ракочевић указује, једно од најважнијих достигнућа у методолошком приступу Оливере Васић јесте увођење система кинетографије / лабанотације (Rakočević 2013: 72) и трасирање поменутог система плесне нотације у наставни програм у склопу предмета Етнокорееологија. Подразумева се да је поменути систем постао саставни део и прилог у свим њеним потоњим писаним радовима.

Први теренски етнокорееолошки записи Оливере Васић, настали почетком седамдесетих година 20. века, карактеришу се традиционалним начином бележења и нотирањем према систему који је сама осмислила. Такав методолошки приступ по природи ствари није био савршен, услед специфичности у процесу реализације нарочито у односу на варирање играчких компонената и особености стила, карактера и манира извођења. Претпостављам да су разлози њеног активног учествовања у извођењу оправдани ставом да се само у додиру са (са)играчима на терену могу заиста уочити, заправо осетити драгоцене мање видљиви елементи. Свакако да таква играчка компетенција подразумева способност и вештину у симултаном реализацији уско повезаних радњи: посматрању, запажању, реализацији и меморисању елемената игре. Не треба изгубити из вида ни да сеоски играчи понаособ поседују сопствени играчки идентитет, сопствену играчку харизму, динамику покрета и стил, те да играчки квалитет и императив „ лепе“ игре као озбиљан квалитет могу представљати неухватљиву категорију. Свесна да је изостанак неопходне технике представљао објективан недостатак у научном дискурсу, те да појавност игре превасходно као покретне, визуелне уметности бележењем оком камере пружа далеко више могућности за озбиљније, аналитичко сагледавање, Оливера Васић је истицала, уједно и жалила за временом када је на терену било далеко више квалитетних саговорника и играча.

Како до сада није разматрана методологија Оливере Васић, у краћим цртама ћу покушати да укажем на њене основне педагошке циљеве. Предмет Етнокорееологија на Факултету музичке уметности у Београду Оливера Васић предавала је од 1990. године, а настава је конципирана кроз два основна методолошка приступа у теоријском и практичном пољу.

Примаран концепт кога се Оливера Васић држала као професор и предавач јесте да се научно-истраживачки рад превасходно базира на искуствима из праксе. Ситуације које нису увек биле директна последица

„плесног догађаја“ и извођења игре сагледаване су и истицане у њеној визури. Стога је емски приступ често провејавао како током усменог излагања, тако и у њеним радовима. Чести цитати и искуства сеоских играча из разних крајева, описи или епитети забележени на терену односили су се на карактеристичне елементе игре, што се у њеним радовима може пратити у поглављима под насловом: Народна терминологија. Научно, теренско-истраживачко и играчко (практично) знање Оливере Васић је било кључно у конципирању структуре предмета. Како је запазила Весна Марјановић, „терен јој је био учионица, а казивачи – учитељи“ (Марјановић 2015: 353). Полазећи од потребе да се проучавање комплексне материје и феномена игре заснује искуствено, на личном, физичком доживљају игре, осмислила је наставни програм који би омогућио студентима музичке академије практичан доживљај и искуство игре. Према склоностима и могућностима, студенти су кроз практичне вежбе стицали драгоцену извођачку искуства и вештине игре. На тај начин је студентима омогућено да опсервирају и бележе играчку праксу на терену и да свеобухватније приступе научном дискурсу у поимању игре, њених квалитета и захтева. Успостављањем система кинетографије/лабанотације знатно је унапређен аналитички приступ. Овај систем у техничком погледу предвиђа до сада најсавршенији начин бележења покрета, при чему је игра представљена знаковним системом. Као резултат увођења оваквог система, бројне генерације студената стекле су неопходна сазнања и вештину у бележењу *народних игара*.⁴

Будући да ограничена наставна средства потенцијално отварају могућност „да приликом предаје плес/игра може постати део низа корака и покрета лишених културног значења или ‘пахуљастог’ облика уметности који не задржава динамичан друштвени ангажман“ (Karkou, Vakogianni, Kavakli 2009: 164), чини се да је Оливера Васић заступала растуће поље „аутохтоног знања“ (indigenous knowledge) (Battiste 2002: 4). Захваљујући академском пробоју у институционализацији „традиционалне игре“, афирмисана је „холистичка парадигма аутохтоног знања“ (Battiste 2002: 4).

Ангажовање Оливере Васић на до тада недовољно проученом истраживачком пољу у корпусу традиционалних игара, оставиће неизбрисив траг у прикупљању, систематизацији и типологији традиционалног играчког наслеђа на територији Србије. Наиме, поред трасирања научне етнокореолошке дисциплине, Оливера Васић има значајно место у организовању различитих стручних семинара и манифестација. Оснивајући Центар за изучавање народних игара Србије, анимирала је велику групу локалних изворних сакупљача и љубитеља играчког фолклора, аматера и

⁴ О терминологији Оливере Васић в.: Васић 1980; 1989; 1984; 1990.

фолклорних играча градских и сеоских културно-уметничких друштава. У оквиру Центра је било заступљено организовање стручних семинара који су се одвијали једном или два пута годишње (Ракочевић 2013: 72). Једно од значајних и изузетно корисних дешавања на поменутим семинарима је била и пракса да, ако то могућности дозволе, извођачи сеоских група из области која је обрађивана на семинару демонстрирају полазницима семинара одређени репертоар из фонда забележених игара. Као полазници семинара, уједно и сарадници у обради материјала прилагођеног полазницима семинара (транскрипције, обрада текстова, записивање игара системом лабанотације), учествовали су и њени студенти. Они су стицали драгоцену искуства у комуникацији с играчима из фолклорних ансамбала различитих профила и сагледавали њима мање познати дискурс аматерског играчког фолклора. Оливера Васић је непрестано подстицала студенте и сараднике Центра за истраживање народних игара Србије да се упусте у сопствену авантуру теренско-истраживачког рада.

Заљубљени у идеју изворног стваралаштва, путовања, комуникација, додира с природом и авантурама у којима су се могли наћи у удаљеним крајевима Србије – у почетку под менторством Оливере Васић, а касније и самостално, многи од њених студената и сарадника Центра су на тај начин, како је она то умела да каже, „прецртали празно место на етнокореолошкој карти“. Као ментор је несебично укључивала мање групе студената, обучавајући их за такву врсту истраживачког рада.

Преплитање академског етномузиколошког круга с аматерским фолклорним ансамблима последњих година довео је до тога да се студенти и професионални етномузиколози укључују као стручни сарадници нарочито у области вокалне и вокално-инструменталне области аматерског стваралаштва. Тако је коначно могла бити реализована тежња да се институционализује аматерска фолклорна делатност (из које и потичу играчка искуства Оливере Васић – Ракочевић 2013: 71), ојачана очигледном потребом да се фолклорни педагози стручно усаврше и обуче за рад с фолклорним ансамблима. Школске 2006/2007. године, при Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди, покренут је специфичан и потпуно јединствени смер на територији Републике Србије под називом: Струковни васпитач за традиционалне игре.⁵ Према подацима из документације⁶, структура првобитног студијског програма

⁵ На иницијативу директора АДЗНМ „Гусле“ из Кикинде Зорана Петровића успостављен је контакт између проф. др Оливере Васић и тадашњег директора ВШССОВ у Кикинди др Миланке Маљковић. Од 2009. године стручном тиму се придружује и др Весна Марјановић.

⁶ Документација за акредитацију високошколске установе и студијских програма, књига 1, тада под именом Виша школа за образовање васпитача „Зора Крџалић Зага“, Кикинда.

основних струковних студија је конципирана кроз три групе предмета: академско-општеобразовну, научно уметничко-стручну и стручно-апликативну групу.⁷

Као идејни и стручни сарадник у припреми и реализацији концепта студијског програма, Оливера Васић је у сарадњи са стручним тимом школе конципирала курикулум.⁸ На основу података из Стандарда 2, који се односи на сврху студијског програма, указује се на неопходност и потребу за школованим педагозима, односно за оваквим студијским програмом у образовном систему:

Сврха студијског програма Васпитач за традиционалне игре састоји се у образовању студената за професионално обављање веома важног позива – васпитача за традиционалне игре. Студијски програм настао је у складу са прецизно дефинисаним ставом да ће се тежити едуковању васпитача који ће стручно, плански и педагошки коректно преносити традиционалну игру. Тренутна потреба културно-уметничких друштава и мноштва школа фолклора у Србији за овим кадром потврђује идеју да овакав студијски програм има своје место у образовном систему наше земље.

Мисија Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди, као образовно-научне установе је да уз стално иновирање студијских садржаја, примену савремених метода и техника едукације и кроз истраживачки процес образује младе и компетентне стручњаке у области предшколског васпитања и образовања, и од недавно, области традиционалне игре. Дакле, у складу са мисијом школе, студијски програм мора обезбедити стицање компетенција неопходних васпитачима традиционалне игре и минимизирати нестручност с обзиром на психофизички узраст деце.⁹

Према концепту који се односио на циљеве студијског програма (Стандард 3), указује се на место и улогу васпитача у васпитању и образовању деце:

Основна улога васпитача је стварање и подешавање околности повољних за дечији развој и учење (простора, времена и материјала потребних за активности), односно, пружање деци прилика да се васпитавају и образују упознајући традиционалне игре и музику као део богатог културног наслеђа, а прилагођено својим потребама и могућностима, у пријатном и безбедном амбијенту, као и да се остварују као личности. Он треба да буде одрасли партнер у заједничким практичним и игровним активностима са децом, у комуникацији са њима, као и у друштвеном живо-

⁷ Како је у питању установа за васпитаче предшколског узраста, студијски програм је требало прилагодити захтевима који ће задовољити њихове циљеве и исходе.

⁸ Прва акредитација студијског програма Струковни васпитач за традиционалне игре 2006/2007.

⁹ Архива ВШССОВ у Кикинди.

ту групе. Васпитач ће знати шта одликује поједине групе становништва, која су њихова правила понашања, каква су њихова естетска мерила, и наравно обичаји и обреди животног циклуса.

Од васпитача се очекује да буде свестан законитости развоја дечије моторике и повезаности овог развоја са когнитивним, конативним и антрополошким димензијама. Он треба да буде добар организатор, еластичан у приступу деци и захтевима које им поставља, да стално прати резултате свога рада и напредује у струци, сналажљив у решавању проблема и способан да ту вештину преноси деци, спреман за преузимање одговорности за њихово напредовање и у највећој мери упознат са чињеницом из домена анатомије, физиологије и дечије хигијене.

Одлично познавање структуре и садржаја игара Оливере Васић је у потпуности могло допринети препорукама у едукативним програмима, нарочито у погледу примерености узрасту и полу деце спрам њихових антропогеографских, односно антрополошких предиспозиција. Оливера Васић је студенте подстицала да истражују у сопственој средини, ревитализују и реконструишу традиционалне игре. Према идеји која се заступа у студијском програму, уочава се потреба за модернизацијом приступа и модела неговања традиционалних игара. Сматрајући да традиционалан модел преношења као такав представља већ праву реткост у пракси, указује се да би савремени модел преношења традиционалних игара морао бити заснован на идејном концепту који се и данас заступа на смеру Струковни васпитач за традиционалне игре. Стога би компетенције васпитача морале бити ослободене на стицање и усвајање „општих законитости, основних принципа у разумевању васпитно-образовног процеса“, као и на „развој одговарајућих способности анализе, синтезе и предвиђања у налажењу решења и насталих последица“, односно „истраживачких метода и техника за области које студирају“ (Стандард 4). Оспособљавање студента „за обављање свих фаза васпитно-образовног рада, затим за примену модерних интерактивних, кооперативних, радионичких и других метода, организационих облика и начина рада кроз савладавање низа практичних умења и вештина потребних васпитачу из области традиционалне игре и музике“, требало би да означава „пожељан исход који означава завршетак основних струковних студија васпитача за традиционалну игру“ (Стандард 4).

Од школске 2009/2010. на ВШССОВ у Кикинди покренут је и акредитован нови студијски програм на специјалистичким струковним студијама, под називом Дипломирани васпитач – специјалиста. Оливера Васић је у групи базичних предмета предавала предмет Народна игра и пратња народних игара, где се доминантно приступа селекцији и анализи играчких дијалеката Србије и земаља Балкана са циљем да студенти „схвате значај традиционалне игре и музике у друштву и њихову битност за очу-

вање идентитета“. Како је током богате каријере Оливера Васић знатан број радова посвећивала компаративним студијама и анализи обредно-обичајне праксе и групи друштвених игара, на терену је бележила и спознавала реалне податке о стању игара у савременој пракси. Отуд не изненађује да се на истоименом програму у групи изборних предмета определила за називе: Обредне игре и Савремене игре.

Иако је студијски програм на основним и специјалистичким студијама ВШССОВ у Кикинди доживео модификације у процесима реакредитација¹⁰ превасходно у смислу сажимања броја, а потом и у односу на модернизацију и осавремењавање структуре предмета, Оливера Васић је активно учествовала како у процесу реакредитације смера Струковни васпитач за традиционалне игре, тако и у наставном процесу, све до краја школске 2013/2014, после чега се пензионише. Значајне иновације у оквиру последње реакредитације су се односиле на компетенције струковних васпитача традиционалне игре и васпитача-специјалисте у односу на стицање знања и вештина из уже стручне методичке области. Стога креирање модула на специјалистичким струковним студијама под називом: Методика културе покрета и музике представља њен последњи педагошки замајац. У новом контексту чувања сеоских традиционалних игара кроз организовани покрет учења традиције играчког фолклора и друштвених игара, концепт традиционалне игре смештен је у поље популарне и савремене традиције. Циљ Оливере Васић је био да се преношењем и усвајањем структурних квалитета традиционална игра очува кроз васпитно-образовни рад. Визија коју је имала у односу на „преношење модела традиционалних игара“ (Марјановић 2013: 73) уткана је у циљеве и исходе студијског програма основних и специјалистичких студија на ВШССОВ у Кикинди.

Да бисмо у потпуности заокружили визију коју је Оливера Васић у великој мери прихватила из методологије Љубице и Данице Јанковић, треба да имплементирамо све активности садржане у традиционалним играма у наставни процес предшколских и основношколских установа. У нади да ће тако и бити, захвални смо јој на свему што је учинила са српску етнокореологију и традиционалну културу.

Библиографија

Архива ВШССОВ (2007). *Документација за акредитацију високошколске установе и студијских програма*. Књига 1. 1. Васпитач деце предшколског узраста. 2.

¹⁰ Године 2011. акредитован је студијски програм на основним студијама, а 2014. на специјалистичким струковним студијама.

- Васпитач за традиционалне игре. Кикинда. Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
- Архива ВШССОВ (2009). *Документација за акредитацију студијског програма. Специјалистичке студије*. Кикинда. Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди.
- Battiste, Marie (2002). *Indigenous Knowledge and Pedagogy in First Nations Education. A literature Review With Recommendations*. Prepared for the National Working Group on Education and the Minister of Indian Affairs, Indian and Northern Affairs Canada (INAC). Ottawa, ON.
- Васић, Оливера (2004). *Етнокорееологија: Трагови*. Арт График. Београд.
- Васић, Оливера (2005). *Етнокорееологија: Сећање*. Арт График. Београд.
- Васић, Оливера (2005). *Етнокорееологија: Опстајање*. Арт График. Београд.
- Марјановић, Весна (2013). О сакупљачима и истраживачима народне игре у српској етнологији и фолклористици од 19. века до данас. *Савремена српска фолклористика I*. Универзитет Нишу. Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу. Ниш, 67–77.
- Марјановић, Весна (2015). In memoriam. Проф. др Оливера Васић (18. август 1946 – 28. октобар 2015). *Гласник Етнографског музеја* 79, 351–354.
- Rakočević, Selena (2013). Tracing the Discipline: Eighty Years of Ethnochoreology in Serbia. *New Sound* 41/1, 58–86.

Гордана Рогановић
Висока школа струковних студија за образовање
васпитача у Кикинди
е-пошта: gordana.roganovic021@gmail.com

Примљено: 21. 9. 2016.
Прихваћено: 15. 11. 2016.